

Історія України

Група 305

Урок 9-10 Демографічні процеси.

Історія України В.Власов, С.Кульчицький

Параграф 22 ст.193-195 опрацювати

Письмово ст.195 завдання 5 в конспекті записати

Демографічні процеси в Україні першого десятиліття незалежності набули форми небаченої кризи народонаселення, яка не притаманна мирній добі. 1990 року населення УРСР становило 51,6 млн громадян, 2000 року – 49,1 млн. Це при умові, що 1993 року кількість досягла свого апогею – 51,9 млн (за іншими даними – 52,4). Витоки проблеми крилися не лише в особливих умовах 90-х років, а й сягали 1960-х років.

Основні чинники демографічної кризи:

- економічна та соціальна кризи 1990-х років;
- падіння темпів народжуваності ще в радянський час і високий коефіцієнт смертності у кінці XX століття;
- активна еміграція з України.

УРСР переживала господарський занепад в останній період існування Радянського Союзу. Як відомо, після 1991 року соціальні негаразди посилювалися ще дужче.

Розрив економічних зв'язків, крах налагодженої державної системи соціальної підтримки та медичного забезпечення вплинули на ріст захворюваності, смертності, еміграції. У сім'ї, як ланки суспільства виникли проблеми. Родини не могли дозволити собі «зайвої» дитини, або взагалі не народжували, стало менше шлюбів, натомість збільшилася кількість розлучень, однаків і неповних сімей.

Приріст формується на основі статистики народжуваності та смертності. Якщо 1912 року він становив 18,8%, 1940 року – 13%, 1960 року – 13,6%, то 1965 року – 7,7%, 1980 року – 3,4%, 1990 року – 0,5%, а вже 2000 року – від'ємні 7,6%.

Коефіцієнт приросту в УРСР почав знижуватися через падіння коефіцієнту народжуваності або фертильності (тобто середньої кількості дітей, народжених однією жінкою).

Так 1925 року народжуваність в середньому становила 5,4 дітей, 1941 року – 3,8 дітей, 1950 року – 2,8 дітей, 1962 року – 2,14 дітей. Остання цифра коефіцієнту фертильності є необхідною для мінімального рівня відтворення населення в розвинених країнах (2,1). Наступні роки він знизився ще більше (1,84 у 1990 році, 1,11 у 2000 році).

Дана тенденція є закономірною для економічно провідних держав. Проте в пострадянській Україні вона погіршила демографічні процеси в сукупності зі смертністю різних вікових груп населення, зокрема серед дітей, та еміграцією громадян.

Так, 1990 року коефіцієнт смертності становив 12,1, а 2000 року – 15,4. Міграційний приріст 1990 року дав 1,5% (до УРСР в'їхало 78 тис. людей), 1992 року – 5,6% (288 тис.), а 2000 року – 2,7% (емігрували 134 тис. українців).

Тут загальний приріст кількості населення перших років незалежності забезпечував активна імміграція до України. Можна виділити кілька груп, які прибули:

- [кримські татари](#) (250 тис.) та інші репатріанти;
- трудові мігранти, що походили з УРСР, та жили й працювали в різних регіонах СРСР (працівники середньоазійської цілини, нафтовики Півночі, будівельники БАМу, військовослужбовці та інші);
- біженці з різних куточків СРСР, які стали жертвами етнічних конфліктів (Закавказзя, Придністров'я тощо).

Еміграція з України набула двох основних форм:

- виїзд на постійне місце проживання;
- трудова міграція.

У першому випадку багато українців вирушали подалі від матеріальної скрути та соціально-політичних проблем держави (неможливість нормально розвиватися, зокрема бізнесменам, інтелігенції та активній молоді). Більшість трудових емігрантів з часом поверталися, але їх тривала відсутність негативно впливала на демографію (неповні сім'ї, спустіння невеликих населених пунктів, особливо в західних регіонах). На початку 2000-х років на заробітках перебувало від 5 до 7 млн українців, насамперед у країнах Європи та в Російській Федерації.